

YUSUF AKÇURA’NIN MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞINDA DEMOKRASİNİN KONUMU

THE POSITION OF DEMOCRACY IN YUSUF AKCURA’S NATIONALISM

Enes Bahadır KIZAK

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, enesbahadirkizak@gmail.com, İstanbul/Türkiye

ÖZ

Yusuf Akçura, Osmanlı son dönem düşünce dünyasında oldukça etkili olmuş bir düşünürdür. Akçura'nın bu etkisi, Milli Mücadele'nin ardından cumhuriyet döneminde ve Kemalizm'in şekillenmesinde de devam etmiştir. Türk milliyetçiliğinin kökenine dair çalışmaları, Türk milliyetçiliğinin gelişimine de katkı sağlamış ve cumhuriyetin milliyetçi bir kimlik inşasında etkili olmuştur. Akçura'nın geliştirdiği milliyetçilik anlayışı, demokratik ve halkçı özellikler taşımaktadır. Harbiye öğrencisiyken tutuklanması ve sürgüne gönderilmesi, Akçura'nın despotik rejimlere karşı duruşunu etkilemiştir. Ayrıca henüz genç bir gazeteciyken, 2. Meşrutiyet'in ilanına ve sonrasında yaşanan gelişmelere tanıklık eden Akçura'nın görüşleri, ordu-siyaset ilişkilerine bakışı bakımından oldukça ileri görüşlü bir özellik taşımaktadır. Ordunun siyasete müdahalesine kesinlikle karşı çıkan Akçura, yaşadığı dönemde gözlemlediği olaylardan böyle bir sonuç çıkarmıştır. Akçura'nın demokratik nitelik taşıyan bu tutumu, Milli Mücadele yıllarında da kendisini göstermektedir. Pantürkizmle ilgili düşüncelerinden uzaklaşan Akçura, "Demokratik Türkçülük" ve "Emperyalist Türkçülük" ayrımını yapmış ve doğru olanın, demokratik Türkçülük anlayışını savunmak olduğunu ifade etmiştir. Türkçülük çerçevesini değiştiren Akçura, cumhuriyet döneminde halkçılıkla özdeşleştirdiği demokrasiyi, milliyetçilik anlayışıyla bağdaştırmıştır. Türk aydınlarının halkla temas kurmamasını eleştiren Akçura'nın, halkçı bakış açısı bu noktada da demokratik bir nitelik taşımaktadır. Çağdaş devletin niteliklerini sayarken demokrasiye yaptığı vurgular, hem cumhuriyetin siyasi ve düşünsel bakışını hem de Kemalizm'i şekillendiren düşünce adamlarından olan Akçura'nın demokrasiye bakış açısını yansıtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkçülük, Demokrasi, Milliyetçilik

ABSTRACT

Yusuf Akcura is a thinker who has been very influential in the last period of Ottoman thought. This effect of Akcura continued during the republican period after the National Struggle and in the formation of Kemalism. The work on the origin of Turkish nationalism has also contributed to the development of Turkish nationalism and has influenced the Republican nationalist identity. The concept of nationalism developed by Akcura is democratic and popular. The arrest and sent to exile while the student was a student of Harbiye affects the position of Akcura against the despotic regimes. Moreover, while he is still a young journalist, Akcura's views on the declaration of the Second Constitution and the developments in the aftermath of it are quite forward-looking in terms of military-political relations. Akcura, who opposed to the political intervention of the army, made such a conclusion from the events he observed during his life. This democratic attitude of Akcura shows itself in the years of National Struggle. Akçura has distinguished between "Democratic Turkism" and "Imperialist Turkism", and stated that the right thing is to defend the concept of democratic Turkism. Akçura, who changed the frame of Turkism, correlated democracy and nationalism that he identified with populism during the Republican era. Akcura's criticism of the Turkish intellectuals not establishing contact with the public is also democratic in this respect. The emphasis on democracy while counting the qualities of the contemporary state reflects both the political and intellectual aspects of the Republic and Akcura's view of democracy from the thinkers who shaped Kemalism.

Keywords: Turkism, Democracy, Nationalism

1. GİRİŞ

Kırım Tatarlarına mensup bir aileye sahip olan Yusuf Akçura, 1876'da, Rusların hâkim olduğu bir coğrafyada dünyaya gelmiştir. Köklü bir burjuva Tatar ailesine mensup olan Akçura ve ailesi, yaşadıkları ekonomik sorunların ardından İstanbul'a göç etmiştir. (Şenoğlu, 2009: 14) Zaman zaman akrabalarının yaşadığı Kazan'a giden Akçura, Kırım'a da uğrayarak eniştesi İsmail Gaspıralı'ya ziyaretlerde bulunmuş ve eniştesinin fikirlerinden oldukça etkilenmiştir. Aynı zamanda Harbiye'nin ikinci sınıfında öğrenimine devam eden Akçura, "Jön Türk hareketine katılmak ve hizmet etmek" suçlamasından dolayı 45 gün prangabendlığe mahkûm edilmiştir. Cezasını tamamlamasının ardından Erkâniharbiye sınıfına ayrılan Akçura, tekrar tutuklanmış ve ömür boyu kalebentliğe mahkûm edilmiştir. Trablus'taki sürgünden Fransa'ya kaçan Akçura, Siyasi İlimler Mektebi'ne kaydolmuş ve burada, özellikle Albert Sorel'in etkisiyle, milliyetçilik incelemelerine başlamıştır. Paris'teki Jön Türklerle iletişim kuran Akçura, Meşveret ve Şûrâ-yı Ümmet gazetelerinde makaleler yazmıştır. (Akçura, 2012: 103,104) Böylelikle sürgün hayatına başlayan Akçura'nın düşünce dünyasının gelişimi de anlaşılabilir. Genç yaşta eniştesi İsmail Gaspıralı'nın düşüncelerinden etkilenen Akçura, Padişah 2.Abdülhamit'e karşı muhalif faaliyetlerde bulunmakla suçlanmış ve mâhkum edilmiştir. Yaşantısı çerçevesinde düşünce dünyası da şekillenen Akçura'nın, 1902 yılında Meşveret ve Şûrâ-yı Ümmet gazetelerinde yazdığı yazılarda, akılcı tutumu, ilerlemeye ve eğitime olan inancıyla beraber despotizme olan nefreti de anlaşılabilir. (Georgeon, 1996: S.22) Niyazi Berkes ise Yusuf Akçura'nın imparatorlukçu ve itihatçı olmadığını vurgulamış ve bunların Avrupa'daki ulusçuluk akımlarının gidişine uymadığını belirterek, Akçura'nın otokratik, despotik ve emperyalist devletlere karşı bir ulusçuluk anlayışına sahip olduğunu belirtmiştir. (Çakmak ve Yücel, 2011: 59)

2.YUSUF AKÇURA'NIN MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞI VE DEMOKRASİ

Türk Milliyetçiliği fikri, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ortaya çıkmasıyla beraber, esasında toplumsal alanda gizli bir Türklük bilincinin olduğu da ifade edilmektedir. Ancak Georgeon'a göre, Türk kimliğinin dikkate alınması, başlangıçta küçük bir aydın grubuyla sınırlı olmuş ve kültür alanı içine hapsedilmiştir. (Georgeon, 2016: 23,24) Akçura'ya göreyse bu ortaya çıkış ve gelişim, başlangıçta Osmanlı Türkleri ile Kırım Türkleri ve Şimal Türklerinin İdil havzasında yaşayan bölümleriyle Azeri Türkleri arasında yaşanmıştır.

Akçura'nın milliyetçilik anlayışının anlaşılabilmesi için, öncelikle "Türk" kavramının Akçura'ya göre ifade ettiği anlamı değerlendirmek gerekmektedir. Yusuf Akçura, Türk'ün tanımını yaparken, şu ifadeleri kullanmıştır: "*Türkler' dediğimiz zaman, etnografya, filolocy ve tarih müntesiplerinin bazan 'Türk-Tatar', bazan 'Türk-Tatar-Moğol' diye yâd ettikleri bir ırktan gelme, âdetleri, dilleri birbirine yakın, tarihi hayatları birbirine karışmış olan kavim ve kabilelerin toplamını murâd ediyoruz.*" (Akçura, 2015: 15,18)

Yusuf Akçura, "millet" kavramını tanımlarken, "*Aynı menşe'den, yani aynı ırktan gelmek cihetiyle bedeni yapıları ve lisanı aynı olan, aynı âdetler ve ahlâk ile donanmış ve bunlara alışmış bulunan, tarihi geçmişlerindeki birlik ve ortalık hasebiyle menfaat ve duygularında ve bundan dolayı itikat ettikleri temel konularda uyum ve imtizaç sağlamış olan insan bireylerinin teşkil ettikleri bir cemiyete 'millet' namı verilir.*" İfadelerini kullanmıştır. Burada Akçura, Avrupa'daki "devlet" ve "millet" fikrini 16. yüzyılın mahsulü olarak değerlendirirken, bir olgu olarak 'Rönesans' dönemini ön plana çıkarmıştır. Milliyetin unsurlarını da burada açıklayan Akçura'ya göre, milliyetin en sağlam temelini 'lisan' oluşturmaktadır. (Akçura, 2016: 17-22)

Yusuf Akçura'ya göre her kavim ve kabile, diğerlerine karşı kendi ayrımcı özelliğini hissetmiş ve bu hissiyat üzerinden kendi üstünlüğünü iddia etmiştir. Akçura bu iddiayı "içgüdüsel bir çıkış ilkesi" olarak yorumlarken, Türk kavimlerinde de bu his ve iddianın her zaman mevcut bulunduğunu ifade etmiştir. Bununla beraber milliyet fikrinin, bu iddianın olgunlaşmış hali olduğunu ifade eden Akçura, bu durumun Doğu'da değil, Batı'da gerçekleştiğini belirtmektedir. Akçura'ya göre dönemin milliyet anlayışı, "*Bir millet teşkil etmiş olan insanların, müstakil bir devlet olarak organize bir şekilde yaşamasıdır.*" (Akçura, 2015: 16) Bununla beraber Akçura, milliyet fikrinin ortaya çıkışını yalnızca siyasal olaylarla ve fikri gelişmelerle değil, aynı zamanda iktisadi etkenlerle beraber de değerlendirmiştir. Akçura'ya göre milliyetçilik fikrinin iktisadi yönü, geçim derdinin, hayatını ve neslini sürdürmenin doğal arzusundan başka bir şey değildir. (Akçura, 2016; 192)

2.1. Yusuf Akçura'nın Ordu-Siyaset İlişisine Bakışı

Yusuf Akçura'nın milliyetçilik anlayışının en belirgin özelliği, özellikle kurumsal düzeyde "demokratik" olmasıdır. Devlet kurumlarının siyasetle ilişkisini ele alan Akçura'nın görüşlerinde, özellikle ordu ve siyaset

bağlamında oldukça ileri görüşlü değerlendirmeler yer almaktadır. Ayrıca ordu ve siyaset ilişkisi bakımından da Mustafa Kemal'in bakış açısıyla birebir örtüşmektedir. Zira Akçura, 2. Meşrutiyet Dönemi'nde ordunun siyasetteki rolüne dikkat çekerken, *"Hükümet darbesi hakk-ı hâkimiyetin kaba kuvvete aşikâr istinadıdır. Hükümet darbesi tekrarı ile ahalide hakka riâyât fikri biter, bu ise bir nevi anarşidir. Anarşi ile devlet bir araya gelmez, anarşi devletin hatta fikri devletin zevali demektir. Binâenaleyh Devlet-i Meşruta-i Osmaniye'de ordunun siyasete müdahalesine dahi katiyen meydan verilmemelidir."* İfadelerini kullanarak, askerinin siyasetteki etkisine karşı çıkmıştır.

Akçura, 13 Ocak 1909 tarihli Vakit gazetesine gönderdiği bir yazıda, İttihat ve Terakki'nin faaliyetlerini değerlendirirken, *"... Hülâsa ordu bu gibi yerlerde Mührü Süleyman gibidir; mühür kimde ise Süleyman o olmaktadır. Genç Türkler o mühürü parmaklarına taktılar ve Osmanlı padişahlığının gerçek hâkimi oldular. Fakat kuvveti sadece ordudan alan bir unsur-u cemiyet, bir kişi olsa da, çok kişi olsa da, her zaman iki afete mübtela olma tehlikesindedir. Birinci afet: Kuvvetin elden çıkması; ikinci afet: İstibdada meyletme. Bunun için tezden halkı yetiştirip, kendi işlerini kendileri yapacak dereceye ulaştırıp, orduyu siyasi işlere karışmaktan men etmek ve halk kuvvetiyle istibdat yollarını tamamen kapatmak gerekmektedir."* İfadelerini kullanarak halk kuvvetinin önemine ve ordunun siyasete karışmasının yanlış olduğuna değinmiştir. Yine ordu ve siyaset ilişkisini değerlendiren Akçura, askerlerin bir kere siyasete karışıp, kendi güçlerinin farkına vardıklarında, bir daha siyasetten ayrılmadıklarını belirtmiştir. Akçura, bu noktada siyasetin aktörleri ile ordu arasında bir bağ kurmuş ve ordunun kendisine sağlanan faydalara alıştıktan sonra işlerini bırakıp siyasi partilerin koruyucusu ya da hâkimi olduklarını belirtmiştir. (Akçura, 2016; 35, 107, 135) İttihat ve Terakki'ye girmeyi reddeden Akçura'nın bu tutumunun ardındaki sebeplerden birisi de askerlere, siyasal yaşamda gereğinden fazla ağırlık verilmesidir. (Georgeon, 1996: 63) Mustafa Kemal gibi Akçura da ordunun siyasal yaşama yönelik her müdahalesine karşı çıkmıştır.

3. CUMHURİYET SONRASI DÖNEMDE "DEMOKRATİK TÜRKÇÜLÜK" VE HALKÇILIK İLİŞKİSİ

Yusuf Akçura'nın Türkçülük ve milliyetçilik anlayışı, özellikle cumhuriyet döneminde dönüşüm göstermiştir. "Üç Tarz-ı Siyaset" makalesiyle Türk düşünce dünyasına önemli bir katkı sağlayan Akçura, sonraları kendi makalesini eleştirmiş ve cumhuriyetin milliyetçilik anlayışına uygun bir profil çizmiştir. Akçura'nın bu profilde, halkçılık anlayışıyla eşleştirdiği demokrasiyi ön plana çıkardığı ve dönemin ruhuna uygun olarak, milliyetçilik anlayışını bu demokratik bakış açısıyla desteklediği anlaşılmaktadır. Çalışmanın bu kısmında, Yusuf Akçura'nın düşüncelerindeki dönüşümün yansıması incelenecek, cumhuriyet rejiminin de etkisiyle Akçura'nın demokrasiyle halkçılığı eşleştirmesi ve bunu Türk milliyetçiliğiyle desteklemesi ele alınacaktır.

3.1. Türkçülük Çerçevesinin Demokratikleşmesi

Yusuf Akçura'nın Türk düşünce dünyasına en önemli katkısı; İslamcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülük siyasetlerini incelediği "Üç Tarz-ı Siyaset" adlı makalesidir. Yusuf Akçura'nın bu makalede İslamcılık ve Osmanlıcılık siyasetlerini değerlendirdikten sonra ele aldığı ve kendisinin de onayladığı son siyaset tarzı Türkçülüktür. Akçura, Türkçülük siyasetinin; Türkler arasındaki bağı kuvvetlendirmesi, diğer Müslüman unsurların da Türklüğü benimsemesi ve henüz millet olma bilincine erişmemiş diğer unsurların da Türkleştirilebilmesi açısından faydaları olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada, mevcut bulunan Türk topluluklarının en kuvvetli, en ilerlemiş ve en medenileşmiş olarak değerlendirdiği Osmanlı Devleti'nin oynayacağı rolün de son derece önemli olacağını ifade etmiştir. Dönemin koşulları içerisinde görülen en önemli akımın ırklarda olduğunu ifade eden Akçura, dinlerin siyasi etkisinin giderek ortadan kaybolduğunu ifade etmiş ve ırklara yardımcı ve hatta hizmetçi olarak varlığını koruduğunu da belirtmiştir. Akçura, yaptığı analizin sonucunda *"Müslümanlık, Türklük siyasetlerinden hangisi Osmanlı Devleti için daha faydalı ve uygulanabilirdir?"* sorusunu sorsa da, aslında Türkçülük fikrinde karar kıldığı da anlaşılmaktadır. (Akçura, 2015: 95-99)

Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" makalesinde ele aldığı Türkçülük tanımı ve anlayışı, sonraları değişim göstermiştir. Akçura'nın görüşlerindeki bu değişim, bizzat kendi makalesine yönelttiği eleştiriden anlaşılmaktadır. Akçura, yazdığı makalede "Türklük siyaseti" ile "Türkçülük" siyasetini birbirine karıştırdığını ve Osmanlı Devleti'nin "Türklü" siyasetini takip etmesinin, haricen "Pantürkist" olmasını mutlaka gerekli kılmadığını ifade etmiştir. (Akçura, 2015: 195)

Akçura'nın "Pantürkizm" anlayışından uzaklaşmasının arka planında, Milli Mücadele döneminde devletin genişleyemeyecek kadar zayıflığı ve mevcut bulunan toprakları koruma anlayışının doğmasıyla beraber "Misak-ı Milli" ilkelerinin kabul edilmesi de yorumlanabilmektedir. Cumhuriyet döneminde bu anlayışın

devam ettirilmesi, uluslararası sistemde düzeni korumaya yönelik statükocu ve ülke içindeki meselelere odaklanan, “Türklü” kimliğinin yeniden ve ulusal düzeyde oluşturulmasını amaçlayan bir programın ifadesi olarak değerlendirilebilmektedir. Yani Akçura’nın milliyetçilik ve Türkçülük anlayışı, aynı zamanda iç ve dış politika ekseninde bir dönüşüme uğramaktadır. Ancak Georgeon’a göre Yusuf Akçura’nın fikirleri, Kemalist hareketten önce, 1917’deki Rus Devrimi’yle değişikliğe uğramıştır. Zaten Akçura’nın Kemalizmi benimsemesini sağlayan da bu değişikliktir. (Georgeon, 1996: 129)

Yusuf Akçura’nın Türkçülük anlayışında yaşadığı bu dönüşümün en net yansıması, “Cihan Harbine İştirakimiz ve İstikbalimiz” başlıklı konuşmadır. Zira Akçura, bu konuşmada Türkçülük akımının giderek iki kola ayrıldığını ifade etmiştir. Akçura bu ayrımı “Demokratik Türkçülük” ve “Emperyalist Türkçülük” olmak üzere iki kavram üzerinden yapmıştır. Akçura’nın demokratik Türkçülük anlayışı, milliyet esasını, her millet için bir hak olarak telakki etmekte ve Türkler için talep ettiği bu hakkı, diğer milletler için de aynı derecede hak olarak tanımaktadır. Bunun arka planında, Akçura’ya göre, Türklüğün mevcut milli potansiyelinin şimdilik kendi kendini yaşatmaya yeterli olduğu düşüncesi vardır. “Emperyalist Türkçülük” anlayışını Avrupa nasyonalistlerine benzeten Akçura’ya göre, emperyalist Türkçüler yalnızca kendi kuvvetlerini arttıran milliyetçiliğe taraftardır. Emperyalist Türkçülükten farklı olarak demokratik milliyetçilik ise, hakka dayanmakta ve savunmayla ilgili olmaktadır. Emperyalist milliyetçilik, saldırgan bir anlayış içerisinde, diğer milletlerin hakkına tecavüzü uygun görmekte ve kendi milliyetini kuvvetlendirmeye çalışmaktadır. Akçura, bu tanımlamaları ve ayrımı yaptıktan sonra, Türklerin saldırgan ve emperyalist milliyetçiliğinin hatalı olduğunu ifade etmiş ve demokratik Türkçülüğü savunduğunu da açıklamıştır. (Akçura, 2015: 28-30)

3.2. Milliyetçilik ve Halkçılık Ekseninde Demokrasi

Yusuf Akçura, milliyetçilik ve halkçılık anlayışını vurgularken, bunların demokratik niteliğini ön plana çıkarmaya da gayret göstermiştir. 19 Nisan 1923 günü Yeni Gün gazetesinde çıkan “Milliyetçilik, Halkçılık” başlıklı makalesinde Akçura, milliyetçiliğin ve halkçılığın hedefinin kayıtsız şartsız milli hâkimiyet olduğunu açıkça ilan etmiştir. Milliyetçilik ve halkçılık aleyhinde faaliyet yürütenlerin mutlaka mağlup olacağını ifade eden Akçura’ya göre, “*Hâkimiyet-i millîyesine tamamen sahip olan bir kavim, diğer milletlere karşı tamamen hür ve müstakil olduğu gibi, kendi içinden ayrılan fertlerin veya sınıfların da mahkûmu olmaz. Bu mertebeye ulaşmış olan bir millet, mücerret adaleti, hayatta tecelli etmiş demektir. Hâkimiyet-i millîye umdesine muhalefet, Allah’ın yeryüzünde görmek istediği adalete karşı gelmek, irade-i İlahîye’ye isyan etmek, demek olur.*” (Akçura, 2016: 141)

Yusuf Akçura’nın demokrasi eksenindeki halkçılık ve milliyetçilik anlayışının en önemli göstergelerinden biri, 2.Meşrutiyet döneminde İstanbul’da yaptığı seyahatlerden de anlaşılabilir. İstanbul’un Fatih semtinde halkın yaşam tarzını inceleyen ve analizlerde bulunan Akçura Türk entelektüellerine yönelik de “halka gitmedikleri” gerekçesiyle eleştirilerde bulunmuştur. (Akçura, 2016: 159) Akçura, “Umdelerimize Dair” başlıklı bir konuşmasında ise, “*İki esaslı fikir vardır ki onların doğruluğuna ta gençliğimden beri, ikna olmuş ve inanmışım ve elimden geldiği kadar da o iki fikrin hizmetçisi olmaya çalıştım. Bu iki fikirden birisi milliyetçilik (nasyonalizm), diğeri halkçılıktır (demokratizm).*” İfadelerini kullanarak milliyetçi ve halkçı olduğunu yine bizzat kendisi ifade etmiştir. (Akçura, 2016: 174)

Yusuf Akçura’nın, demokrasi düşüncesiyle biçim kazanan ve somut bir şekilde yansıyan halkçılık anlayışı, ekonomik faktörlerle de açıklanabilmektedir. Bunda, Akçura’nın köken itibarıyla Rusya’da yetişmesinin ve zengin, burjuvazi sınıfına mensup bir ailenin çocuğu olması da etkili olmuştur. Georgeon, Tatar toplumunun, Osmanlı Türk toplumundan ayrıldığı en önemli niteliklerinden birinin de eğitim durumu olduğunu ifade etmektedir. Hatta Tatarlar’daki okula giden çocuk sayısı, Ruslar’dan bile fazladır. (Georgeon, 1996: 109) Feroz Ahmad da “halkçılık” kavramının Osmanlı İmparatorluğu’na Rusya’dan ve köylüyü yücelten Narodnik hareketi aracılığıyla girmiş olma ihtimalinden bahsederken, Kemalistlerin de Anadolu köylüsünü ülküleştirilmiş olabilme olasılığını da değerlendirmektedir. (Ahmad, 2016: 200) Neticede, Mustafa Kemal’in ‘*Köylü, milletin efendisidir*’ ifadesiyle hayat bulan bu halkçı anlayış, Akçura’da “*Gaye, Türk milliyetinin tahakkuku, yani tam istiklâli ve kâmil hürriyeti ile Türk milleti ekseriyetinin, yani köylünün hâkimiyet ve refahıdır.*” İfadeleriyle karşılanmıştır. Bu noktada, Türk köylüsünü “irade-i millîye” kavramıyla özdeşleştiren Akçura’ya göre, Türk köylüsü artık hâkikaten hâkim ve efendi olmak istemektedir. (Akçura, 2016: 117)

Akçura’nın halkçılık ve milliyetçilik anlayışı, Halk Fırkası’nın halkçılığı bir popülizm aracı olarak kullanmasından uzak ve “demokratikleşme” özelliği gösteren bir niteliktedir. (Çakmak ve Yücel, 2011: 37) Akçura’nın benimsediği halk egemenliği fikri, Georgeon’a göre “halk=millet” denklemini reddetmektedir.

Bu noktada Akçura, gerçekten de halkçılık kavramını “popülizm” ile değil, “demokratikleşme” ile açıklamaktadır. Yani Akçura, siyasal olarak çoğulcu bir anlayışa sahiptir. (Georgeon, 1996: 132) Öte yandan bu anlayış, Atatürk’ün demokrasi düşüncesiyle de paralellik göstermektedir. Atatürk, idare biçimlerini ele alırken demokrasiyi ve halkçılığı aynı anlamlarda kullanmıştır. Atatürk’e göre demokrasi esasıyla yönetilen hükümetlerde, hakimiyet halkın kendisine aittir. Demokrasi prensibi, hakimiyetin millette olduğunu, başka yerlerde olamayacağını göstermektedir. Demokrasinin içeriğini açıklayan Atatürk, “...*Bu suretle demokrasi (halkçılık) prensibi, siyasi kuvvetin, hakimiyetin menşesine ve meşruiyetine temas etmektedir.*” İfadeleriyle iki kavramı aynı anlamda kullandığını açıkça ilan etmiştir. (İnan, 1999: 27)

Darülfünun’da verdiği konferanslardan birinde Akçura, çağdaş devletin altı niteliğinin olduğunu belirtmiştir. Çağdaş devlette hakim kuvvetin, o devleti tesis eden milletin kendisi olduğunu belirten Akçura, bu devlette hakim kuvvetin bölünmez ve bir olduğunu belirtmiştir. Demokrasinin tanımını, “Milletin, halkın, devlette eşit haklara sahip olması” olarak yapan Akçura’ya göre çağdaş devletler demokratiktir. Ayrıca içinde kendisinden başka hukuki ve dini ve siyasi bir sulta kabul etmemekte, bu açıdan da tam bağımsızlığa sahip olmaktadır. Çağdaş devlet, millet fertlerinin hürriyetlerini, kendi bağımsızlık ve sultasına hanel gelmemek üzere, kanunlarla emniyet altına almıştır. Ancak çağdaş bir devletin asıl özelliği halk hakimiyetidir. Akçura’ya göre çağdaş devlette hakim olan halkın çoğunluğu, kendi menfaatlerini dar zümrelerin hürriyetlerine feda etmemektedir. (Akçura, 2012: 12-14) Akçura bu konferansta, Türkiye’nin demokratik, ulusal, bağımsız bir modern devlet olabilmesi için gerekli koşulları açıklarken, Türkiye’nin modern bir devlet olmasına karşı koyan “feodallere” ve “yobazlara” şiddetli bir saldırının gerçekleştirilmesi gerektiğini de savunmuştur. Akçura’ya göre Türkiye’deki gerici hareketlerin kaynağında bu iki sınıf yer almaktadır. (Georgeon, 2009: 513)

Yusuf Akçura’nın demokratik bir temel taşıyan halkçı görüşleri, TBMM’deki konuşmalarından da anlaşılmaktadır. Cumhuriyetin bir fazilet olduğuna inanan Akçura, Osmanlı saltanatı ile Türkiye Cumhuriyeti arasında da keskin bir sınır çizmiştir. Akçura, Türkçülük fikrinin cumhuriyet ile beraber oluşturulduğunu belirtmiş; milliyetçilik ilkesinin, cumhuriyetin herhangi bir asilzadeyi ve zümreyi kabul edemeyeceğini hanedan bütçesi görüşmelerinde vurgulamıştır. Kendisine yönelik eleştirileri “*Demokratım fakat demagog değilim.*” Diyerek yanıtladığı Akçura, devlet ve hükümet kavramlarını da birbirinden ayırmıştır. “*Devlet, milleti ve araziye ve buradaki bütün vesaireye şamil olan bir kuvvettir. Hükümet ise sırf onun uzantısıdır.*” Diyen Akçura, artık halk hükümetinin var olduğunu ve bu hükümetin halkın menfaatine hizmet edeceğini belirtmiştir. (Kat, 2010: S.77-78)

4.SONUÇ

Yusuf Akçura, Kuzey Türklerine mensup köklü ve burjuvaziye mensup bir aileden gelmektedir. İsmail Gaspıralı’nın etkisiyle oluşturduğu düşüncelerini Harbiye’de geliştiren ve bu gelişimi Fransa’daki eğitiminde de sürdüren Akçura, Osmanlı son dönemine dair yaptığı siyasi ve toplumsal tespitlerle dikkat çekmektedir. Doğrudan gözleme imkanı bulduğu olaylar çerçevesinde değerlendirmelerde bulunan Akçura, farklı siyaset tarzlarını tartışmaya açmış ve İmparatorluğun kurtuluşuna yönelik çözüm önerilerini aramıştır. Ordu-siyaset ilişkilerine dair ileri görüşlülüğüyle dikkat çeken Akçura, İttihat ve Terakki’ye karşı tavır almasına karşın bu cemiyetle çeşitli yollarla ilişki kurmaktan da kaçınmamıştır. Derin tarih bilgisi ve ordu-siyaset gibi kurumsal düzeyde yaptığı analizlerle görüşlerini ortaya koyan Akçura, Milli Mücadele öncesinde Türk Ocakları’ndaki faaliyetleriyle halkçı yönünü de ortaya koymuştur.

Milli Mücadele’ye aktif bir şekilde katılan Akçura, yeni devletin iç ve dış politikasında da etkili olmuştur. Türk Ocakları bünyesinde “Serbest Halk Dersleri” adıyla eğitim faaliyetleri ve seminerler düzenleyen Akçura’nın halkçılıkla ilgili düşünceleri, doğrudan halkla temas ve iletişim kurmak, yani “halka inmek” olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıca bu dönemde Misak-ı Milli’nin ortaya konulması, Akçura’nın Türkçülük anlayışının değişmesini ve halkçılıkla demokrasinin özdeşleştirildiği bir anlayışın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Yeni rejimin ilanı ve Pantürkizm’den uzaklaşılması, Akçura’nın Türkçülük düşüncesini “emperyalist” ve “demokratik” olarak ikiye ayırmasına sebep olmuştur. Emperyalist Türkçülüğü reddettiğini ilan eden Akçura, dış politikadaki gelişmelere bağlı olarak, ülke sınırları içerisinde bir Türkçülük anlayışı kurgulamış ve Türklük siyaseti ile Türkçülük arasında bir set çekmiştir. Mustafa Kemal’in gerçekçi dış politika hedefleriyle Pantürkizm’den uzaklaşması, Akçura’nın ülke sınırları dahilinde sınırlandırdığı Türkçülük anlayışını da açıklamaktadır. Bu anlayış, en başta halkçı ve demokratik nitelikler taşımaktadır. Halkla temas edilmesi, halkçılığı demokrasiyle özdeşleştiren Akçura için önemli bir aşamadır. Türkiye Cumhuriyeti’ni çağdaş ve modern bir devlet haline getirmek için önerilerini sıralayan Akçura, çağdaş bir devletin asıl

özelliğinin demokratik ve halk hakimiyeti olmasıyla açıklamaktadır. Akçura'ya göre halkın çoğunluğu, kendi menfaatlerini dar zümrelerin hürriyetlerine feda etmemektedir.

Yusuf Akçura'nın görüşleri ve Türkçülük anlayışı, cumhuriyetin milliyetçilik inşasında önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Özellikle milliyetçi ve halkçı olduğunu defalarca vurgulayan Akçura'nın görüşleri, Kemalizmin ve Kemalist rejimin şekillenmesinde de oldukça etkili olmuştur. Yeni cumhuriyeti biçimlendiren demokrasi, Yusuf Akçura'nın düşüncelerinde halkçı bir niteliğe sahiptir.

KAYNAKÇA

Ahmad, F. (2016). İttihat ve Terakki (1914-1918), Kaynak Yayınları, İstanbul

Akçura, Y. (2012). Aydınlarla Düşen Vazife -Birkaç Hitabe ve Makale-, Kaynak Yayınları, İstanbul

Akçura, Y. (2012). Hatıralarım, Hece Yayınları, Ankara

Akçura, Y. (2015). Türkçülüğün Tarihi, Ötüken Yayınevi, İstanbul

Akçura, Y. (2015). Üç Tarz-ı Siyaset, Ötüken Yayınevi, İstanbul

Akçura, Y. (2016). Muasır Avrupa'da Siyasi ve İctimai Fikirler ve Fikri Cereyanlar, Ötüken Yayınevi, İstanbul

Akçura, Y. (2016). Siyaset ve İktisat, Ötüken Yayınevi, İstanbul

Akçura, Y. (2016). Sürgünden İstanbul'a Darülhilafet Mektupları, Ötüken Yayınevi, İstanbul

Çakmak, O. & Yücel, A. (2002). Yusuf Akçura, Alternatif Yayınları, İstanbul

Georgeon, F. (1996). Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935) (Çev.:Alev Er), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

Georgeon, F. (2009). "Rusya Kökenli Aydınların Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin İnşasına Katkısı". (Ed. Tanıl Bora), Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce Cilt IV-Milliyetçilik, ss.513, İletişim Yayınları, İstanbul

İnan, A. (1999). Medeni Bilgiler ve M.Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

Kat, G. (2010). Cumhuriyet Döneminde Yusuf Akçura, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

Şenoğlu, K. (2009). Yusuf Akçura: Kemalizmin İdeoloğu, Kaynak Yayınları, Ankara